

BİRİCİK VE MÜLKİYETİ'NDE BEN (EGO) KAVRAMI VE MODERN İNSAN TANIMININ DÖNÜŞÜMÜ

Cengiz Mesut TOSUN*

Elif Can ÇAKIR**

ÖZ

Bu çalışma, Max Stirner'in Biricik ve Mülkiyeti eserindeki temel kavram olan Ben (Ego) kavramını insan felsefesi bağlamında incelemeyi hedefler. Stirner felsefesi, en dar anlamda bir Ben kavramı savunusu yapsa da geniş bir çerçevede ele alındığında Antik dönemden modern döneme, Stirner'e kadar olan düşünsel tarihte etkisi görülen ana temalar, önemli düşünsel akımlar, insan felsefesinden siyaset felsefesine uzanan bir felsefi arka plan ile oldukça kapsamlı bir incelemeyi gerektirir. Bu çalışmada ise Ben kavramının Stirner düşüncesindeki özgün içerikleriyle birlikte insan anlayışında yaptığı dönüşüm temel alınacaktır. Bu nedenle de Stirner'in kendi-olma anlamındaki özgürlük anlayışı temel alınarak oluşturulan yeni insan tanımının, yani gayri-insanın, modern insan anlayışından ayrıldığı noktaları vurgulamak, ve Ben kavramının bağlamlarının gayri-insan tanımında nasıl konumlandırıldığına yönelik bir tartışma yapmak amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Stirner, Ben(Ego), İnsan, Gayri-insan, Kendi-olma

(The Concept of I (Ego) in *The Ego and Its Own* and Transformation of Understanding in Modern human)

ABSTRACT

*This study aims to examine the term ego which is the main notion of Max Stirner's work *The Ego and Its Own* in the context of human philosophy. Despite asserting an ego notion in a very strict sense, Stirner's philosophy, if we work through, requires very comprehensive investigation on a philosophical background from human philosophy to political philosophy including the main themes intellectual history significant intellectual trends from Antique Age to Modern Age until Stirner. This study, however, focuses original contexts of the term ego in Stirner's thought and changes which the term ego made in idea on human. For this reason, it is aimed to emphasize the points that Stirner's new definition of man, based on ownness of freedom, the un-human, separates from modern human understanding, and discuss how the contexts of the ego concept are positioned in the un-human definition.*

Key words: Stirner, I(ego), Human, Un-human, Ownness

* Mersin Üniversitesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi, centos@mersin.edu.tr

**Mersin Üniversitesi Felsefe Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, elif_cakir@ymail.com

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2017 Güz, sayı: 24, s. 57-74

ISSN 1306-9535, www.flsfdergisi.com

Makalenin geliş tarihi: 15.06.2017

Makalenin kabul tarihi: 08.11.2017

Giriş

Biricik ve Mülkiyeti, Max Stirner’in bütün felsefesini içeren baş eseri olması nedeniyle Stirner düşüncesini anlamak için ele alınabilecek tek eser olarak değerlendirilebilir. 1844 yılında yayımlanan Biricik ve Mülkiyeti, felsefi anlamda oldukça önemli bir yerde durur. Biricik ve Mülkiyeti’ndeki temel argüman, Genç Hegelcilerin, özellikle de L. Feuerbach(1804-1872)’in insan özü anlayışına karşı bir eleştiri olarak *Ben* kavramının eşsizliğini savunmaktır. Genç Hegelciler, Hegelci din anlayışını “bir yabancılaşma formu” olarak görürler. Bu yabancılaşmayı aşmak için de, dinsel bir öz yerine insani bir öze yönelmeyi savunurlar¹. Genç Hegelcilerden olan Feuerbach, *Hıristiyanlığın Özü*’nde, dini özün aşkınlığı yerine insani özün gerçekliğini koyarak hümanist bir din anlayışını ortaya atar. Feuerbach için, tanrısal özü insan dışında aramak yabancılaşmaya neden olur çünkü “İnsanın mutlak özü, tanrısal kendi özüdür.”². Stirner, “bir yabancılaşma formu” olan dinsel özü de hümanist bir anlayışla kurgulanan insani özü de kabul etmez. Genç Hegelcilerin yaptığı eleştirileri eleştiren Stirner, hocası Hegel’in de eleştirisini yapmak yoluyla oldukça kapsamlı bir eleştirel felsefe kurar.

Stirner için Ben kavramı, bir yanıyla Hıristiyanlığın aşkınsallığına diğer yanıyla ise Fransız Devrimi’nden beri süregelen düşünsel “yenilenme” sürecinin eseri olan hümanizme karşı bir dayanak noktasıdır. Modern dönemin düşünce atmosferinde insanın hak, eşitlik, özgürlük gibi kazanımların sahibi olarak kabul edilmesi, Stirner için sadece din alanında değil her alanda insanı yabancılaştıran ideallerin yaratılması anlamına gelir. Stirner, insanı belirleyen, insana ait olduğu kabul edilen bütün kategorileri, idealleri, belirlenimleri *hayalet* kavramıyla tanımlar. Ona göre insan kavramı hayaletler ile tanımlanan soyut bir kavramken, Ben kavramı hiçbir hayalet ile belirlenmemiş olan somut bir insanı imler. Bu yönüyle Ben kavramı, başta dinsel olmak üzere bütün yabancılaşma alanlarına karşı bireye bir savunma alanı açmayı amaçlar. Böylece de Stirner için, tanrısal ve insanlık, Ben’i belirleme noktasında aynı derecede soyut ve idealize edilmiş iki anlayıştır. Her iki anlayış da Ben’i kısıtlar ve özgürlüğünü engellemeye çalışır. Biricik ve Mülkiyeti’nin belki de en ünlü satırlarından olan şu sözlerle Stirner, Ben kavramını da açıkça ortaya koyar:

“Tanrı ve İnsanlık, davasını hiçbir şey üzerine kurmaz; yani kendinden başka hiçbir şey üzerine. Keza ben de, tıpkı Tanrı gibi,

¹ Peter Marshall, *Anarşizmin Tarihi İmkansız İstemek*, çev. Yavuz Alagon, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s. 324.

² Ludwig Feuerbach, *Hıristiyanlığın Özü*, çev. Oğuz Özügül, Say Yayınları, İstanbul, 2008, s. 39.

kendi davamı Kendim üzerine kuruyorum, çünkü Ben diğer herkes için bir hiçim, çünkü Ben kendim için her şeyim, çünkü Ben kendim için biricğim...Tanrısal şeyler Tanrı'nın meselesidir; İnsanî şeyler ise insanın...Benim meselem, ne tanrısaldır ne İnsanî; hakikât, iyilik, adalet, özgürlük vs. de değildir, sadece ve sadece Benim olandır ve genel olmayıp, tıpkı benim biricik olduğum gibi, o da biriciktir. Benim için Benden daha önemlisi yoktur!"³

Stirner düşüncesi, en temelde kendi-olma anlamındaki bir özgürlük felsefesidir. Kendisine kadar olan siyaset felsefesi kavramlarının içeriklerini tartışan Stirner, her bir kavramı yeniden anlamlandırarak kendi terminolojisini oluşturur. Özgürlük de *kendi-olma* kavramı şeklinde bu felsefede yerini bulur. Kendi-olma ve özgürlük kavramlarını karşıtlık ilişkisi içinde ele alan Stirner düşüncesinde Ben kavramı, siyaset felsefesi ve insan felsefesinin birlikteliği olarak ele alınmalıdır. Ben kavramı yeni bir insan anlayışı oluşturmak için dayanak noktası olarak alınırken aynı zamanda kendi-olma anlamındaki özgürlük ile belirlenerek devlet ve toplum felsefesini de ortaya koyar.

Biricik ve Mülkiyeti'nde insan felsefesini takip etmek için birbirine karşıt olan iki önemli kavram ele alınır: İnsan ve gayri-insan. İnsan tanımı, Stirner için Ben'i içermeyen bir tanım olarak ele alınarak eleştirdiği bütün insan felsefelerini kapsar. Gayri-insan ise, modern insanın bütün niteliklerini dışlayan bir tanım olarak belirlenir. Stirner için, insandan gayri-insana geçişte Ben kavramına bir kavram daha eklenir: Biricik. Kavramlar arasındaki ayrım noktalarına ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak değinilecektir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, insandan gayri-insana geçişin İnsan-Ego-Biricik kavramlarının izlenerek tamamlanacağıdır.

Stirner'in "İnsan"a Bakışı

Stirner için insan tanımı, Antik dönemden kendisine kadar olan bütün insan anlayışlarını içerir. Stirner için insanın bir tür olarak varlığının gelişimi ile tarihsel dönemlerdeki insana bakışın gelişimi aynı paralelliktedir. Biricik ve Mülkiyeti'nin ilk bölümünde insanın gelişim evrelerini ele alan Stirner, insandan egoya, dolayısıyla gayri-insana geçişi diyalektik bir bakış açısıyla belirler. Stirner, çocukluktan başlayarak yaşlılığa kadar olan gelişim evrelerini, Hegel'in diyalektiğine paralel olarak belirler. Hegel'de çocukluk,

³ Max Stirner, *Biricik ve Mülkiyeti*, çev. Semra Türkiş Noyan, Kaos yayınları, İstanbul, 2013, s. 18

ergenlik, olgunluk ve yaşlılık olarak dört aşamalı belirlenen gelişim evreleri Stirner'de de paralel şekilde aktarılır. Stirner'in Hegelci gelişim evrelerinin bölümlenmesinden ayrıldığı tek nokta, yaşlılık dönemini açıklamaya girişmemesi, üzerine söylenecek bir sözün olmadığını belirterek göz ardı etmesidir. Böylece, Hegelci diyalektikte yaşlılık dönemi, her bir gelişim evresinden etkilenen bir sentez olarak görülürken Stirner'in diyalektiğinde yaşlılık dönemi bir sentez değildir. Hegelci diyalektikte çocukluk dönemi tez iken, ergenlik ve olgunluk dönemi birlikte antitezi oluştururlar. Stirner için ise tez-antitez-sentez aşamaları, çocukluk-ergenlik-olgunluk olarak üç aşamada belirlenir⁴.

Stirner'e göre insanın kendisi dışındaki her şey ile olan savaşı doğduğu andan itibaren başlar. Çocukluk döneminde bu savaş en yakın çevreye, anne ve babaya yönelir. Çocuğun kendini kabul ettirme savaşı, çocukluk döneminden başlayarak karşılaştığı her engelde artarak devam eder. Stirner'in belirttiği gibi bu dönemde;

"Galip gelmek ya da mağlûp olmak-mücadelenin kaderi bu iki değişken durum arasında gider gelir. Galip gelen taraf *efendi*, mağlup taraf ise *tebaa* olacaktır; ilki, hükümranlığını ve 'hükümranlılık haklarını' kullanır, ikincisi de, korkuyla karışık bir saygı ve hürmetle 'tebaa olmanın yükümlülüklerini' yerine getirir."⁵

Stirner'in çocukluk dönemi tasviri, Hegel'in köle-efendi diyalektiği ile paraleldir. Bu dönemde çocuk köle konumunda, anne-baba ise efendi konumundadır. Kölenin efendisine karşı olan savaşı gibi, çocuk da anne babasına itaat etmek istemez. Bu karşı çıkış Hegelci bir terminolojiyle öz-bilinç olarak görülebilir. Çocukluktan sonraki dönem olan ergenlik dönemine geçiş, kölelikten Stoacılığa geçişte olduğu gibi, somut alandan, zihinsel alana, akıl ile olan mücadele alanına geçiştir⁶. Stirner için ergenlik dönemi, insanın kendi farkındalığının ilk aşamasını oluşturur. Bu aşamada insan, akıl ile giriştiği mücadeleden kendini tinsellikle belirleyerek çıkar. İnsanın zihinsel olarak kendini fark etmesi, bütün eylemlerinde tinselliğe, soyutluğa başvurarak davranmasını gerekli kılar. Bu aşamada, yöneldiği her alanda insan kendi tininin tahakkümü altındadır, kendini engelleyen ve korkutan şey

⁴ Lawrence S. Stepelevich, "Ein Menschenleben: Hegel and Stirner", The New Hegelians Politics and Philosophy and in the Hegelian School içinde, Ed. Douglas Moggach, 2006, s. 173.

⁵ Stirner, age, s.21.

⁶ Stepelevich, age, s.170.

yine kendisi, tinselliği olur⁷. Olgunluk dönemi ise insanın kendisini fark ettiği ikinci aşamadır. Bu aşamada insan, tinsellikten uzaklaşarak bedensel varlığının farkına varır. Olgunluk dönemi, insanın egoizme ulaştığı bir aşama olarak bir sentez aşamasıdır. Çocukluk döneminde realist, ergenlik döneminde idealist olan insan, olgunluk döneminde egoisttir. Kendi yararına göre yaşar, kendinden ve her şeyden keyfince yararlanır⁸.

Gelişim evrelerini diyalektik bir şekilde belirleyen Stirner, bu diyalektik aşamaları, tarihsel olarak insan anlayışını ele aldığı dönemlerle ilişkilendirir. Üç temel ayrıma giden Stirner; Eskiler, Yeniler ve Özgürler olarak tarihi böler. Eskiler, Hristiyanlık öncesi dönemi, Yeniler Hristiyanlık sonrası dönemi, Özgürler ise "Yenilerin en yenisi" olarak liberalizmi anlatır⁹. Bu ayrımda Stirner'in liberalizme ayrıca bir isim ve tarihsel dönem atfetmesi dikkat çekicidir. Biricik ve Mülkiyeti'nde liberalizm eleştirisi, oldukça merkezi bir yer teşkil eder. Bu tutumun sebebi İnsanlık anlayışının doruk noktası olarak liberalizmi kabul etmesi nedeniyle onu aşmayı amaçlamasıdır.

Stirner için Eskiler ve Yeniler dönemini belirleyen düşünce hakikat arayışıdır. Eskiler dönemi, dünyevi olanı anlamlandırmaya çalışırken, aynı zamanda dünyevi olmayanı, kutsal olanı aramaya girişirler. Stirner'e göre bu hakikat arayışı "dünya bilgeliği" amacının Tanrı ve tini ortaya çıkarmasıyla sonuçlanır. Eskiler döneminde iki aşamada gerçekleşen "tini özgürlüğe kavuşturma çabası", Sofistlerin, anlama yetisini ön plana çıkarmalarıyla başlar, Sokrates'in "yürek temizliği" aşaması ile zafere ulaşır. Bu zafere ulaşmak için Sokrates'in yaptığı şey, dünyevi gerçeklerden uzaklaşarak tinselliği yüceltmek, kutsal olanı aramak için dünyevi olanı hor görmek olur. Yeniler ise Eskilerden devraldıkları tini kavramaya, özüne ulaşmaya, dünyevi hayatı tinsellikle belirlemeye çalıştılar¹⁰. Böylece Hristiyanlığın öncesi ve sonrası olarak belirlenen bu iki dönem, aynı hakikat anlayışının sürdürüldüğü bir düşünce yapısına sahiptir.

Tine ulaşma çabasının tamamlandığı ve mükemmelliğe eriştiği Yeniler döneminde, insan anlayışı Eskiler döneminden farklı gibi görünse de Stirner için aynı anlayış, şekil değiştirerek devam eder. Reformasyon döneminin Hristiyanlıkta uğrattığı değişimleri göz ardı etmeyen Stirner, bu değişimleri yine de bir yenilik olarak görmez. Ona göre Reformasyon dönemi Hristiyanlığın tanrısallığı aramak için insan özüne yönelmesi gerektiğini savunarak, insan ve tanrısallık arasındaki hiyerarşide bir farklılık yaratır.

⁷ Stirner, age, s.23.

⁸ Stirner, age, s. 27.

⁹ Stirner, age, s. 125.

¹⁰ Stirner, age, s. 32;41.

İnsan açısından bakıldığında, insanın kendisine odaklanarak daha değerli görüldüğü düşünülebilir. Ancak Stirner için bu değişiklik sadece “hiyerarşinin tazelenmesidir”¹¹. Düşüncenin egemenliği anlamında bir hiyerarşiden bahseden Stirner, reformasyon döneminde insanın merkezi öneme sahip olmasını, aklın ön plana çıkararak insan kavramının yükselmesi olarak görür. Stirner’in, hümanizmin, *İnsanlık* kavramına tutunarak yeni bir kutsallık yaratmasının ilk aşamaları olarak gördüğü Reformasyon dönemi, insandan Ben’e geçiş anlamında bir yenilik sunmaz. Hatta tam tersi bir durum, insanın kutsal olan ile ilişkilendirilerek bedensel varlığının hor görülmesi söz konusu olur.

Yeniler döneminin önemli isimlerinden Descartes’ın, *cogito* önermesiyle düşünmeyi, akli vurgulaması Stirner için Eskilerden beri hakim olan öz anlayışının yerleşmesine neden olur. Stirner’in sözleriyle, “Descartes’ın dubitare ilkesine göre sadece cogitare, yani düşünme, tindir. Böylece akıl içermeden şeylere gerçeklik atfeden ‘basit’ bilinçle bütün ilişkisini koparır! Sadece akla uygun olan vardır, sadece tin vardır! Yeni felsefenin ilkesi budur ve bu hakikî Hıristiyanlıktır.”¹²

Descartes, “Düşünüyorum” önermesiyle var olmak için akli koşul olarak belirler. Stirner için bu yaklaşım, insanı bir tin haline getiren hakikat anlayışının, Hıristiyanlığın tam bir işlev kazanmış halidir. Descartes için “düşünen”, Luther için “inanana” insan, tam bir tin haline gelerek Yeniçağ’da *İnsan* anlayışının temelini oluştururlar¹³. En nihayetinde de, Hıristiyanlıktan Aydınlanma dönemine geçiş aynı öz anlayışının devamı olarak *insan* idesinin merkeze alınmasına neden olur:

“Eskiden efendimiz Tanrı’ydı, şimdi ise efendimiz İnsan’dır. Eskiden her şeye Tanrı vesile olurdu, şimdi ise İnsan. Eskiden Tanrı tindi; şimdi ise İnsan. İşte bu üçlü bağıntıda, feodal ilişki değişime uğramıştır: ... Peki ama, kendimi yetki sahibi olarak ilân etmem, ilişkilere aracılık etmem, kendimi Kendim olarak açıklamam nasıl olacaktır? Şöyle ki: Benim erkim benim mülkumdür. Benim erkim bana mülk sağlar. Benim erkim bizzat Ben’im ve erkim sayesinde kendimin mülküyüm.”¹⁴

Hıristiyanlığın “tin” Aydınlanmanın ise “İnsan” kavrayışına tutunması, Stirner için liberalizmde birleşen bir Ben karşıtlığını oluşturur.

¹¹ Stirner, age, s. 108.

¹² Stirner, age, s. 110

¹³ Stirner, age, s.110.

¹⁴ Stirner, age, s. 229

Özgürler dönemi Yeniler döneminin doruk noktası olarak liberalizmi temsil eder. İnsanı kutsayan Yeniçağ'ın, hakikat anlayışında "yeni bir Tanrı olarak insan"ı ortaya çıkardığını düşünen Stirner, Yeniçağ'a hakim olan dinin "İnsanlık dini" olduğunu söyler. Ona göre, "İnsanlık dini, Hıristiyan dininin en son başkalaşması, yani metamorfozudur."¹⁵ Stirner için, İnsanlık dininin en somut örneği liberalizmdir. Liberalizm, her bir Tek'i *İnsan* kavramında belirleyerek Hıristiyanlığın tin arayışını *İnsanlık* kavramında sürdürür. Stirner için tin kavramı, Ben'i bir kutsala yönlendirerek kendi bedenselliğinden kopması anlamına geldiği gibi, liberalizm de Ben'i bir insan kategorisine yönlendirerek onu oluşturan bütün ayrımları kaybettirir. Liberalizmin, genel bir insanlık kategorisine dahil ettiği her bir Ben, İnsan kavramı içinde tekilliğini, özgürlüğünü ve mülkiyetini kaybeder. Stirner'in liberalizm eleştirisinde temel savunusu, liberalizmin herkesin doğuştan eşit olduğunu kabul etmesi nedeniyle Hıristiyanlıktan gelen bir ölümsüzlük fikrinin devam ettirilmesidir. Stirner için eşitlik fikri, Ben ile ilgili olmayan, sadece insana ait olan bir belirlenimdir. İnsan olmak ise doğuştan kutsal olan bir özellik değil, sadece insanın bir mülküdür, sıfatıdır. Bu nedenle de Stirner için *İnsan* kavramı bir hayalettir, Ben'e sunacak hiçbir şeyi olmayan boş bir sıfattır¹⁶.

Feuerbach'ın insani öz anlayışını eleştirerek aynı zamanda hümanizm ve Aydınlanmanın da eleştirisini yapan Stirner, Saul Newman'ın belirttiği gibi, liberalizm eleştirisi ile Aydınlanma geleneğinde "radikal bir kopuşu" temsil eder. Hümanizmin evrensel özgürlük iddiası, boyun eğdirmenin ve yabancılaşmanın "eşitlik" ideali altında sunulduğu bireyi adeta "yutan bir söylemdir." Liberalizm, Stirner'e göre, bu egemenliğin siyasal ifadesidir. Stirner'in liberalizm eleştirisi, bir "karşı diyalektik" olarak hümanizme geri döner. Aydınlanmanın müjdesini verdiği mutlakiyet ve baskıdan kurtuluş, akıl ve yasaya dayanan yeni bir egemenlik ile sonuçlanır. Stirner'e göre, modern devletin gelişimi anlamına gelen modern liberalizm ile karşı diyalektik başlar.¹⁷

Stirner liberalizmi üç aşamalı olarak ele alır. Her bir aşama birbirine bağlı olan ancak özgürlükler noktasında ayrımları belirlenen alanları kapsar. Arka planda belirlenen düşünce ise, liberalizmin üç tanımının da bir "kurtuluş öğretisine" dayanmasıdır. Politik liberalizmde vatandaşın, toplumsal

¹⁵ Stirner, age, s. 218.

¹⁶ Stirner, age, s. 217.

¹⁷ Saul Newman, "Politics of the Ego: Stirner's Critique of Liberalism", Power and Politics in Poststructuralist Thought içinde, Routledge, London and New York, 2005, s. 16.

liberalizmde işçinin, insansal liberalizmde ise insanın "kurtuluşunu" vaat eden liberalizm, İnsan kavramı dışına itmekle tehdit ettiği Ben'leri, kurtuluş öğretisi yoluyla hakimiyet altına alır. İnsan tanımını dışında kalarak dışlanmaktan çekinen bireyler, Ben'lerini İnsan'a dönüştürerek İnsanlık tanımına sığınır¹⁸.

Politik liberalizm, devlete bağlı olan insanların diğer insanlara karşı özgürlüklerini korumak yoluyla her bir Ben'i vatandaş olarak tanımlar. Toplumsal liberalizm ise politik liberalizmin bir karşıtı olarak, devlet yerine toplumun düzenliliğini ele alır. Buna göre toplumdaki eşitsizliklerin kaynağı olan mülkiyet sorununu çözmek ve mülklerin topluma eşit olarak dağıtılmasını sağlamak gerekir.

Komünizme denk düşen toplumsal liberalizm, Stirner tarafından eleştirilen bir eşitliği sağlar. Eşitlik vurgusu, devletin her bir Ben'i vatandaş olarak görmesi gibi, toplumun da her bir Ben'i eşit olarak görmesi anlamına gelir. Bu nedenle de eşitlik fikri Ben'i kısıtlayan bir idealleştirme olarak toplumun yüceltilmesine neden olur. Newman'ın da belirttiği gibi, Stirner'de "...toplum, iktidarın, bireyi hükmü altına alan yeni yeri haline gelir"¹⁹.

İnsani liberalizm, Stirner'in hümanizm kavramı yerine kullandığı bir terim olarak, liberalizmin insan özü anlayışını temel alır. Buna göre, insani liberalizm, insanın sahip olduğu nitelikleri İnsan sıfatı nedeniyle kutsallaştırır. Sadece insan olarak değerli görülen Ben'ler, bütün farklılıklarından sıyrılarak kutsal bir insan özü anlayışında birleştirilirler. Liberalizmin temel amacı olan eşitliği sağlayan insancıl liberalizm, politik ve toplumsal liberalizmin tamamlayıcısı olarak bireyleri liberal devlete bağlamış olur²⁰.

Politik liberalizmin savunduğu "eşitlik ilkesi"nin eleştirilmesi, Newman'ın değerlendirmesine göre, Stirner'in genel anlamıyla bir eşitlik fikrine karşı olduğu anlamına gelmez. Newman'ın vurguladığı gibi, "...eleştirilen şey, bireyin politik liberalizmin mantığı aracılığıyla, devlet tarafından uygun görülen bir ortak paydaya indirgenme biçimidir... devletin, eşitlik doktrini aracılığıyla tüm bireysel farklılıkları, genel, isimsiz bir politik kimliğe -yurttaş kimliğine- indirgesidir."²¹ Dahası, Stirner'in liberalizm eleştirisi, liberalizmin kendi işleyişinin diyalektik olarak ortaya çıktığını destekler niteliktedir. Buna göre Stirner, "liberalizmin kendisini ortaya

¹⁸ John F. Welsh, *Max Stirner's Dialectical Egoism*, Lexington Books, USA, 2010, s. 84.

¹⁹ Saul Newman, *Bakunin'den Lacan'a: Anti-otoriteryanizm ve İktidarın altüst oluşu*, çev. Kürşad Kızıltuğ, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, s.115.

²⁰ Stirner, age, s. 161.

²¹ Newman, 2005, s. 17

çıkarma biçimini, ve farklılık ve tekillikten vazgeçmeyi amaçlayan diyalektik sürecin bir parçası olarak ifade eder”.²² Newman, Stirner’in değerlendirmesinde, liberalizmin bir “disiplin teknolojisi” olduğu gerçeğini ortaya çıkardığını vurgular. Çünkü liberalizmin mekanizması çok incedir, açık şekilde baskıcı bir işleyişle ilerlemez. Liberalizm, normalleştirme ve öznellik etrafında bireyi kurgular ve “kendi kendine boyun eğdirme” yoluyla baskıcı olmayan bir teori ortaya koyar. Stirner’in liberalizmin temelinde gördüğü gerçek, “ ... bireyi düzenleyen geleneksel bir disiplin teknolojileri ağı ve normalleştirme uygulamasının varlığı”dır. Akılcılık ve ahlaksallık, liberal disiplin teknolojilerinin en yaygın motiflerindedir ancak Stirner’e göre bunların gerçeklikle bir ilgisi yoktur, arkalarında yatan iktidar ilişkilerinin ortaya çıkmasıyla işlevlerini kaybetmişlerdir.²³

Gelişim evreleri ile tarihsel dönemleri kabaca ilişkilendirmemiz gerekirse, çocukluk dönemi ile Eskiler döneminin Stirner için benzer olduğu söylenebilir. Her iki dönemde de realist bir bakış açısıyla somut dünyaya yönelimin vurgulandığı görülür. Ancak Stirner için Eskiler döneminin hakikat arayışına yoğunlaşması, çocukluk dönemi ile olan benzerliğini koparır gibi görünür. Özgürler de dahil olmak üzere Yeniler dönemi ile idealizmin hakim olduğu ergenlik dönemi arasında kurulabilecek benzerliğin, Stirner’in Yeniler dönemine atfettiği bütün özellikleri birebir karşılayacağını görebiliriz. Olgunluk dönemine gelindiğinde ise, Stirner için bu döneme denk gelen bir tarihsel aşama belirlenemez. Böyle bir aşama için insandan gayri-insana geçişin tamamlanması ve Stirnerci Ben’in bütün bağlamlarının her bir birey için geçerli olması gerekir.

Stirner’in olgunluk dönemine denk düşen bir tarihsel dönem belirlememesi, Ben kavramının bireylerde görülmediği anlamına gelmez. Tam tersine, Ben kavramı insan bilinçliliğinin bir ürünü olarak her bir bireyde vardır. Stirner’e göre, insanın çocukluk döneminden itibaren verdiği savaşın nedeni, Ben’ini özgürleştirmek, *kendi-olmasını* sağlamaktır. Stirner, “insan özü” anlayışına karşıdır, ancak Ben kavramının bilinçsel bir düzeyde insan özü anlayışına denk düşmesi oldukça çelişkili bir tutum olarak görünür. Belki de, Stirner, bu çelişkiyi çözümlmek için yeni bir insan tanımı olan *gayri-insan* tanımına tutunmuştur.

²² Newman, 2005, s. 21

²³ Newman, 2005, s. 21

İnsandan Biriciğe: Gayri-İnsan

Gayri-insan tanımı, Stirner felsefesinin özgünlüğünü oluşturan bütün bağlamları ve kavramları taşıması ile Biricik ve Mülkiyeti'nin belki de en önemli kavramıdır. Bu çalışmadaki bakış açısında önemli görülen nokta, en nihayetinde, Stirner'in yeni bir insan tanımı olarak ortaya attığı gayri-insan tanımının özgünlüğü nedeniyle taşıdığı potansiyelin oldukça dikkat çekici olmasıdır.

Gayri-insan, “insandan ayrı, öteki insan” olarak anlamlandırılabilir bir tanımla modern dönemin insan tanımının tam zıttı bir insan tanımına denk düşer. Stirner'in, gayri-insan tanımı, temel olarak üç ayrı reddiye ve yeniden anlamlandırma taşır. İlk reddiye, Hıristiyanlıktan modernizme uzanan dönemde insana atfedilen niteliklerin kutsanarak etik ve politik anlamda bir *İnsanlık* kriterinin belirlenmesidir. Buna karşılık olarak Stirner, gayri-insan tanımında, insanın sahip olması gereken kriterlerin tam tersini, insanın dışlanmasına neden olarak belirlenen bütün nitelikleri vurgular. İkinci reddiye, modern dönemin ideolojisine uymayan eğilimlere sahip olan insanların, sosyalistler ve egoistler gibi aykırı olarak görünenlerin dışlanmasıdır. Stirner, gayri-insan tanımının ikinci anlamı olarak, modernizmin İnsanlık tanımına uygun görülmemekle hor görülen insanları belirler. Son olarak ise bireylerin hangi alan olursa olsun tahakküm altında olmasını ve engellenmesini istemeyen Stirner, gayri-insan tanımını, tahakkümden azade kalmayı amaç edinerek isyan eden ve kontrol dışı kalan insanları, egoistleri işaret ederek kullanır²⁴. Stirner için, gayri-insan, modern insan tanımının zıttı olması yanında bir tür olarak insan için oldukça kabul edilebilir bir olanaklılığı ifade eder. Bu nedenle de *insani olmayan* davranışları nedeniyle devlet ve toplumdaki dışlanan *gayri-insan*, Stirner için yeni bir insan tanımı olarak kabul edilir²⁵.

Stirner'e özgü bir insan tanımı olarak gayri-insan kabul edildikten sonra, bu tanımın Ben kavramı ile olan bağlamını belirlemek için Stirnerci terminolojinin ana kavramlarına değinmek yerinde olacaktır. Biricik ve Mülkiyeti'ndeki insan anlayışı, temel olarak iki kavrama dayanır: İnsan ve Ben. Böylece de Stirner'de, insan, Ben ve gayri-insan kavramlarının içerikleri ve kapsamalarını belirlemek konusunda bir muğlaklık ortaya çıkar. Ben kavramı, Stirner için tanımlamalar yapılarak ve nitelikleri belirlenerek anlatılacak bir kavram değildir. Stirner'e göre “Ben, bir hiçliktir”; kendisini belirleyen ve kendisinden belirlenen bir hiçlik olarak her şeyin kaynağıdır²⁶.

²⁴ Welsh, age, s.91.

²⁵ Stirner, age, s. 219.

²⁶ Stirner, age, s.17.

Egoist bir bakışla Ben'i, bireyin kendisi, somut varlığı olarak anladığını gördüğümüz Stirner, Ben kavramına bir kavram daha ekler: Biricik. Bahsedilen kavramları netleştirmek için burada yapılacak ayırım şu şekilde olacaktır: İnsan-Ben-Biricik sıralaması ile Stirner için insandan gayri-insana geçişin tamamlandığı söylenebilir. Ben kavramı, Stirnerci felsefede insan doğasına denk düşen bir kavram olarak ele alınırken, Biricik ise Ben'in toplumsallığına, ilişkilerine, tekilliğine vurgu yapar. Böylece de Ben ve Biricik, gayri-insanın iki boyutunu oluşturur.

Ben'in merkezi önemde olması nedeniyle bir insan doğası anlayışına yönelmek, Stirnerci perspektif ile oldukça ters düşen bir tutum olarak eleştirilebilir. Stirner, bütün soyut kavramlara karşı olduğu gibi bir öz sahibi olan insan anlayışına da karşıdır. Ancak Ben'in durduğu yer, hem kendi düşünce çizgisinde hem de felsefesi üzerine yapılan değerlendirmede insan doğasına denk düşen, gayri-insanın özü olarak görülebilecek bir noktadır. Stirner üzerine yapılan yorumlarda insan ve Ben'in aynı anlamda olduğu, ve bu nedenle de Stirner'de insan özü anlamında bir çelişki olmadığı da söylenir. Stirner'in Ben kavramını psikanaliz ile açıklayan Feiten, id-ego-süper ego ayırımında Stirner'i belirlemeye çalışır. Buna göre, insan için ahlaki kriterler belirleyen topluma, süper egoya, karşı duran id, insanın kendi yararına göre, egoistçe davranması sağlamaya çalışır ve Ben, yani ego, insanın egoistçe davranışlarını mümkün olan en uyumlu haliyle sağlamaya çalışır. Feiten'e göre bu ayırmda insanın kendisine denk düşen ego, yani Ben, Stirner'in insan anlayışı olarak belirlenir²⁷. Hasanof'a göre ise, Stirner'de Ben, insanın hem doğası hem de kendisidir. Bu nedenle de insan ve Ben'in aynı anlamda olması Stirner'in insan doğası anlayışına köktenci bir şekilde karşı olmadığını gösterir. Stirner'in yaptığı şey, insan doğasını "somut ve bireysel" bir kavrayış olarak ele almaktır²⁸. Stirner için Ben kavramının özgünlüğünü belirleyen bağlamlardan biri, kendi-olma anlamındaki özgürlük anlayışdır. Stirner'in yeni bir özgürlük kavrayışına gitme nedeni, mevcut siyaset felsefesindeki özgürlük anlayışına yaptığı eleştirilerde açığa çıkar. En temelde liberal devlet ve toplum anlayışını eleştiren Stirner, özgürlüğün liberal anlamına karşı çıkar. Buna göre, özgürlük, her zaman belirli bir amaca yönelik olduğu için bireyi sadece bu amaca ulaşmaya yöneltir. Özgürlük peşinde koşmak, sürekli olarak yeni bir hedef, yeni bir varış noktası, yeni bir "efendi", dolayısıyla da yeni bir hayalet yaratmak anlamına gelir. Stirner için

²⁷ Elmo Feiten, "Would the Real Max Stirner Please Stand Up?", *Anarchist Developments in Cultural Studies*, 2013, s.125.

²⁸ Khagani Hasanof, "Az devletten devletsizliğe: Max Stirner'in Egoist Bireyciliği", *Düşünen Siyaset*, Sayı 11, Lotus yayınları, Ankara 2002, s.63.

özgürlüğün kendisi bir hayalettir, Ben'i sürekli olarak kendisi dışında bir amaca yönlendirir. Oysa Ben, bir şeylere ulaşabilmeyi değil, onlara sahip olmayı ister. Bu noktada da Stirner'in yeni bir özgürlük tanımı olan kendi-olmanın özgürlükten farkı ortaya çıkar. Kendi-olma kavramı ile, yaratıcı Ben her şeyin sahibi olarak kendi mülkiyeti olan özgürlüğe kavuşacaktır²⁹. Özgür bir insan ile kendi-olmaya sahip olan bir egoist arasındaki fark Stirner için oldukça nettir:

"Kendi-olma benim tüm mizacım ve mevcudiyetim, benliğim demektir. Ben kurtulmuş olduğum şeylerden özgürüm ve kudretim yettiği ya da muktedir olduğum şeylerin sahibiyim. Özgür olmayı gerçekten isteyemem, çünkü bunu yapamam ve yaratamam: Ben bunu sadece dileyebilir ve ona ulaşmaya gayret edebilirim, çünkü özgürlük hep bir ideal, bir hayalet olarak kalacaktır ve gerçeğin kısıtlayıcı bağları her an etimi lime lime edecektir. Oysa Ben daima kendimin olmayı sürdüreceğim."³⁰

Stirner'in özgürlük eleştirisinde temel kavramlar olarak devlet ve toplum, Ben'den Biriciğe geçiş anlamında Ben'in ilişkisel bağlamlarını oluşturur. Stirner, devlet ve toplumu, Ben'in kendi-olmasını engelleyen baskı unsurları olarak eleştirir. Özellikle liberal devlet eleştirisi ile dikkat çekse de, Stirner'in devlet ve toplum eleştirisi oldukça muğlak bir eleştirisi noktasıdır. Biriciğin eşsizliğini vurgulaması anlamında son derece önemli olan toplum eleştirisi ile, bireyi tahakküm altında tutmayı amaçlayan devlet eleştirisi sıklıkla iç içe ve karmaşık olarak ele alınır. Zaman zaman Stirner'in hangi kavramdan bahsettiği belirsizleşse de Biricik'in ortaya çıkması ve gayri-insan aşamasının tamamlanması anlamında ve kendi-olma kavramı üzerinde yükselen bir politik ve toplumsal bağlam olarak dikkati çeken bir noktadır.

Stirner, başlı başına liberal devlet eleştirisi yapmasına ek olarak toplum eleştirisi içine de devleti dahil eder. Ona göre toplum; aile, devlet ve parti başlıklarında ele alınması gereken bir kolektifliği ifade eder. Aileyi, en küçük toplum olarak görür ve devletin bir alt aşaması olarak belirler. Aile yerini modern devlete bıraktıktan sonra, devlet birey üzerinde en etkili olan toplum halini alır. Parti ise, hem devlet başlığına dahil edilebilecek hem de ayrı bir toplum olarak ele alınabilecek bir birliktelik olarak ele alınır. Stirner'i bu ayrımları yapmaya iten bakış açısı, Ben'in kendi-olmasına yönelik etkilerinin derecesiyle ilgilidir. Devlet ve toplum arasında belirlenebilecek tek ayrım, bireyin özgürlüklerinin toplumda biraz daha esnek olabilmesidir.

²⁹ Stirner, age, 193.

³⁰ Stirner, age, s. 196

Bunun dışında aile, devlet, toplum ve parti; Ben'e ne özgürlük sağlayabilirler ne de kendi-olmasına izin verirler³¹.

Stirner, devlete ve topluma başkaldırmayı, egoist olmayı önerir. Stirner'in kendi felsefesine özgü bir kavram olan *Egoistler Birliği*, devlet ve toplum eleştirisinde bir çözüm yolu olarak görünür. Ben'in devlet ve toplumdan ayrılarak, daha doğru bir ifadeyle isyan ederek, Egoistler Birliği'ni kurmasını ve ona katılmasını öneren Stirner, Ben'in bir Biricik halinde toplumsal ilişkilerini devam ettirebilmesini sağlayacak tek birliktelik *birliktir*. Buna göre, Egoistler Birliği, bir toplum olmayacaktır, sadece bir birlik olarak kalacaktır. Çünkü Egoistler Birliği, Biricikler üzerinde bir tahakküm gücü olarak işlev görmez³². Bu nedenle de bir birlik ve toplumun farkı, kendi-olma üzerinde ne kadar baskıcı olduklarıyla belirlenir. Stirner'e göre, "Toplum senden daha üstün olduğundan, senden önde gelir, oysa birlik yalnızca senin bir aracıdır, ya da senin doğal gücünü keskinleştirdiğin, arttırdığın bir kılıçtır."³³ Stirner'e göre birliğin toplumdan farkı, son noktada, Ben'in birliği kendi mülkü olarak görmesi ile belirlenir: "Kısacası toplum kutsaldır, birlik ise Sana aittir: Toplum Seni tüketir, derneği Sen tüketirsin."³⁴

69

Birliğin, üyelerinin özgürlüklerine bazı kısıtlamalarda bulunması kabul edilebilir, çünkü tavizler verilmediği sürece birliktelik de mümkün olmayacaktır. Ancak bu tavizler, toplumda olduğu gibi, Ben'in kendi-olmasını engelleyen ve tehlikeye atan bir boyuta gelmemelidir³⁵. Stirner için Egoistler Birliğini sağlamak oldukça mümkün görünür. Bunun nedeni, Biricikliğin, yani son noktada egoistliğin, bireyler için oldukça gerekli ve doğuştan gelen bir özgürlüğe tekabül etmesidir. Stirner için bireylerin toplumsal birlikteliğinin ve aynı zamanda özgürlüğünün tek koşulu Ben'den Biricik haline geçebilmesidir. Biriciklik, her bir bireyin eşsizliğini ve dolayısıyla farklılığını vurgularken, aynı zaman birliktelikleri için gerekli olan eşitliğin de dayanağıdır. Bireyler, Biricik oldukları sürece birbirlerine karşı aynı anda hem eşit hem de üstündürler. Eşsizliklerinin yarattığı bir eşitlik hali olarak Biriciklik, herhangi bir hak arayışını da işlevsiz kılar. Her bir Biricik, diğer Biricik karşısında kendisinden aldığı ve kazanılması gerekmeyen bir hakka, Biricikliğe sahiptir³⁶.

³¹ Stirner, age, s. 295.

³² David Leopold, "A left-Hegelian Anarchism", *The European Legacy*, Vol 8/6, 2003, s. 783.

³³ Stirner, age, s. 388

³⁴ Stirner, age, s. 388

³⁵ Stirner, age, s.380.

³⁶ Stirner, age, s. 258.

Stirnerci Ben kavramının bağlamlarından biri de mülkiyet ve hak kavramlarının yeniden tanımlanmasıdır. Stirner için mülkiyet, siyaset felsefesinde kullanılan genel anlamıyla maddi mülklere sahip olmak anlamından uzaklaştırılır. Mülkiyet, kendi-olmayı sağlama anlamında bir sahipliği ifade eder³⁷. Stirner’in mülkiyet için gerekli gördüğü tek kavram *kudret, güç* kavramıdır:

“O hâlde benim mülkiyetim nedir? Benim gücümün kapsamı içinde olandan başka bir şey değildir! Benim neye sahip olmaya yetkim var? Kendimi yetkili kıldığım her şeye sahip olurum. Ben, bir mülkü almakla, ya da mülk sahibinin o mülk üzerindeki iktidarını kendime mâl etmekle mülkiyet hakkını kendime vermekteyim.”³⁸

Bu sayede kendisi için gerekli kudrete sahip olan Ben, kendi olur ve kendisi üzerinde bir sahiplik elde eder hem de kendisine ait olanı almak için kendi kudretinden doğan bir hakka sahip olur. Böylece de Stirner için, mülkiyet, Ben’in kendisi üzerindeki sahipliğini ifade ederken, hak kavramı kudret kavramı ile yer değiştirerek yeniden belirlenir³⁹.

Stirner felsefesinde son derece çarpıcı şekilde aktarılan Biricikliğin toplumsal ilişkilerin devamı için oynadığı rol oldukça muğlaktır. Biriciklik, bir yandan Ben kavramı ile savunulan bireyciliğin son noktası, egoizmin gerçekleştiği aşama olarak bireylerin tekilliklerini vurgularken, diğer yandan ise toplumsal ilişkilerin sürdürülebilmesi için gerekli görünür. Hatta Stirner için, bir Biricik, diğer Biricikler ile olan etkileşimi sayesinde birliği gerçekleştirebilir ve kendi egoistliğini yaşayabilir⁴⁰. Feiten’e göre de Biriciklerin toplumsal ilişki kurabilmeleri ve birbirlerine gereksinim duymaları, Stirner düşüncesinde bir çelişki yaratmaz. Ona göre Stirner, egoizmi ile insanların tam anlamıyla birbirlerinden kopmaları anlamında bir bencilliği savunmaz. Tam tersine, onları güdüleyen motivasyonların soyut ve idealize edilen kaynaklarına dikkat çeker. Bu kaynakların farkında olup onlardan kurtulduktan sonra bireylerin ilişkilerinin devam etmemesi için bir neden ortada kalmaz⁴¹. Biriciklerin ilişki kurabilmelerindeki kriter olarak ahlaki ya da toplumsal değil tamamen egoist çıkarlarını gösteren Stirner, son noktada yine de Biricikler için birliktelik anlamında bir ilişkiyi gerekli kılar görünür. Egoist bir tekilliğin toplumsal birliktelik ile birlikte mümkün olup

³⁷ Stirner, age, s. 397.

³⁸ Stirner, age, s. 317

³⁹ Stirner, age, s. 259.

⁴⁰ Marshall, age, s. 336.

⁴¹ Feiten, age, s. 122.

olmadığını Stirner de sorar: "O hâlde ne olacak? Toplumsal hayat sona mı erecek? İnsanlar arasındaki geçimlilik, kardeşlik, sevgi ya da toplum ilkelerinin yarattığı bütün her şey ortadan mı kalkacak?"⁴² Bu sorulara Stirner'in cevabı, Ben'in Biricik haline gelmesinin koşulu olan "...Tek'in önceleri başkalarına bir bağ ile bağlanmışken şimdi diğer Tek ile gerçekten birleşmesidir."⁴³

Stirner'in Biricik kavramı, Ben'in sadece toplumsal ilişkilerinin belirleyicisi olarak görülmemelidir. Biricikliğin tanımı, aynı zamanda, Stirner'in liberalizm ile olan ilişkisi hakkında ipuçları da verir. Stirner'in liberalizm eleştirisinin, beraberinde sosyalizm ve komünizm eleştirisini de içerdiğinden daha önce bahsedilmişti. Hangi felsefi kategoride değerlendirileceği hala tartışılan bir düşünür olan Stirner, anarşizm tarihinde sıklıkla yer alan bir düşünür olarak yoğun bir eleştiriye tabi tuttuğu liberalizm ile de ilişkisi koparılamayan bir isimdir. Sadece liberalizm eleştirisi yapması nedeniyle değil, aynı zamanda felsefesinde liberalizmin izlerinin de yer alması sebebiyle bu ilişkiden bahsedilebilir. "Bireyci anarşizmin liberal düşüncenin bireyciliğinin mantıksal sonucu olduğu" şeklindeki değerlendirmeler de göz önüne alındığında Stirner'in liberalizmden etkilenmiş bir felsefe ortaya koyduğu düşünülebilir.⁴⁴ Stirner'in Biriciklik tanımı da bu değerlendirmeyi destekler niteliktedir:

"Tam ayrılık ya da tam biriciklik hâlinde karşıtlık ortadan kalkar. Belki Biricikliği yeni bir ortak nitelik ya da yeni bir eşitlik olarak kabul etmek de mümkündür. Ama buradaki eşitlik, eşitsizlikten ileri gelir ve bütünüyle eşitsizlikten oluşur; sadece "karşılaştırma" yapan için söz konusu olan eşit bir eşitsizlik."⁴⁵

Stirner'in "eşitsizlikten doğan bir eşitlik" olarak belirlediği Biriciklik, liberalizmin eşitlik ve farklılık ilkelerini aynı anda barındırır görünmektedir. Newman'a göre Stirner'in liberalizmi sorgulaması onu geçersiz kılması anlamına gelmez. Stirner, liberalizmin bireysellik ve hakların eşitliği ilkelerinin kendilerinde mutlak bir yanlışlığa değil, bunların baskıcı boyutunu oluşturan güç ve disiplin ilişkilerine dikkat çeker. Newman'a göre Stirner, liberalizmin sınırlarını sorgularken "post-liberalizm" teorisi olarak değerlendirilebilecek bir siyasi teoriyi ortaya koyar. Bu, "...özcü kimliklerle ve rasyonel çerçevelerle sınırlı olmayan, egemenlik pratikleri ile olan çatışmanın siyasal etkenlerini vurgulayan bir liberalizm" olarak

⁴² Stirner, age, s. 171

⁴³ Stirner, age, s. 171

⁴⁴ Hasanof, age, s. 61

⁴⁵ Stirner, age, s. 258

tanımlanabilir.⁴⁶ Bu anlamda da Biriciklik tanımı ile eşitlik kavramının yeniden tanımlanması gibi, liberalizm eleştirisi ile de liberalizmin “post-liberalizm” olarak yeniden yapılandırılmasından bahsedilebilir.

Sonuç

Stirner’in Antik dönemden başlayarak modern döneme kadar takip ettiği insan anlayışında belirli ayırım noktaları özellikle dikkat çekicidir. Tarihsel olarak oldukça keskin ayrımlarla belirlenen iki döneme denk düşen Eskiler ve Yeniler dönemleri, Stirner için aynı insan anlayışının hakim olduğu benzer dönemler olarak ele alınmıştır. Özellikle Hristiyanlıkla birlikte insanın içsel, zihinsel dünyasına odaklanıldığı düşünülse de, Stirner için bu dönem insanın bedensel varlığının hor görülmesi nedeniyle de oldukça eleştirilir. Stirner’in Ben kavramını takip etmek için kurduğu bu izlek, Marx tarafından oldukça yanlış bulunur. *Alman İdeolojisi*’nde Stirner’e geniş bir bölüm ayıran Marx, Eskiler ve Yeniler döneminin Stirner tarafından yanlış değerlendirildiğini söyler. Ona göre Stirner, modern dönem eleştirisi yapmayı amaçlarken modern dönemden yola çıkarak Antikçağ’a varır. Marx için Stirner’in bu tutumu, Antik dönem yerine Antik felsefeye odaklanmasına, dolayısıyla da Antikçağ’ın dünyayı yorumlama çabasını göz ardı etmesine neden olur⁴⁷.

Stirnerci Ben kavramı, aynı zamanda insan anlayışını da ortaya koyması anlamında tam bir modern insan anlayışı eleştirisine odaklanır. Öyle ki, modern dönemin, daha belirgin olarak liberal devletin, insan özünü kutsallaştırması, Stirnerci anlamda insanın değerinin yükselmesini değil, aksine, tahakküm kurma yoluyla Ben’i ezen bir norm olarak insan tanımını ortaya koyar. Newman’ın da belirlediği gibi, Stirner’in felsefi olarak ilişkilendirildiği anarşist ve liberal eğilimlerden ayrıldığı temel nokta olan insan özü anlayışı, gayri-insan tanımının oluşmasını da gerekli kılar. Stirner’e göre, Ben’i tahakküm altına almak için baskı kurmak ve dışsal etkiler ile engellemek yerine, İnsan kavramı yüceltilerek, tahakkümün insan tarafından devam ettirilmesi sağlanır. Böylece de Stirner’e kadar olan siyaset felsefesinin dışsal bir baskı unsuru olarak gördüğü devlet ve toplum, baskı kurmaya gerek kalmadan insanı içsel bir yönlendirme ile tahakküm altına alır. Stirnerci anlamda Ben’in, bir baskı unsuru haline gelen insandan ve insan

⁴⁶ Newman, 2005, s. 29

⁴⁷ Karl Marx & Friedrich Engels, *Alman İdeolojisi*, çev. Tonguç Ok & Olcay Geridönmez, Evrensel Basım yayın, İstanbul, 2013, s. 123.

özünden kurtulması gerekir⁴⁸. Bu bağlamda da, Stirner'e göre modern insan tanımı, siyaset felsefesinin geleneksel iktidar anlayışında yeni bir alan olarak insanı kendisi için bir baskı unsuru haline getirir. Sonuç olarak da, Stirner, modern dönemin insan tanımından uzaklaşarak, felsefesinin temel kavramı olan Ben'i, insandan gayri-insana geçişi ile birlikte Biricikliğin tamamlanacağı, böylelikle de insan felsefesi ve siyaset felsefesi alanında yeni bir insan tanımı olarak ortaya konulan gayri-insan için dayanak noktası olarak belirler.

⁴⁸ Newman, 2014, s. 128.

"Biricik ve Mülkiyeti"nde Ben (Ego) Kavramı ve Modern İnsan Tanımının Dönüşümü"
Cengiz Mesut TOSUN
Elif Can ÇAKIR

KAYNAKÇA

- Feiten, Elmo, "Would The Real Max Stirner Please Stand Up?", *Anarchist Developments In Cultural Studies*, 2013, s.117-137,
- Feuerbach, Ludwig, *Hıristiyanlığın Özü*, çev. Oğuz Özgül, Say Yayınları, İstanbul, 2008.
- Hasanof, Khagani, "Az Devletten Devletsizliğe: Max Stirner'in Egoist Bireyciliği", *Düşünen Siyaset*, sayı 11, Lotus Yayınları, Ankara, 2002, s. 61-82.
- Leopold, David, "A Left-Hegelian Anarchism", *The European Legacy*, Vol.8, No.6, 2003, s.777-786.
- Marshall, Peter. *Anarşizmin Tarihi İmkansız İstemek*, çev. Yavuz Alagon, İmge Kitabevi, Ankara 2003.
- Marx, Karl & Engels, Friedrich. *Alman İdeolojisi*, çev. Tonguç Ok & Olcay Geridönmez, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013.
- Newman, Saul, *Bakunin'den Lacan'a: Anti-Otoriteryanizm Ve İktidarın Altüst Oluşu*, çev. Kürşad Kızıltuğ, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014.
- Newman, Saul, "Politics of the Ego: Stirner's Critique of Liberalism", *Power and Politics in Poststructuralist Thought* içinde, Routledge, London and New York, 2005, s. 13-30
- Stepelevich, Lawrence S., "Ein Menschenleben: Hegel And Stirner", *The New Hegelians Politics and Philosophy in The Hegelian School*, Ed. Douglas Moggach, 2006, s. 166-175,
- Stirner, Max. *Biricik Ve Mülkiyeti*, çev. Semra Türkis Noyan, Kaos Yayınları, İstanbul, 2013.
- Welsh, John. F., *Max Stirner's Dialectical Egoism*, Lexington Books, Usa, 2010.